

INSTITUTIO CHRISTIANAE RELIGIONIS DE JEAN CALVIN ȘI
INTERPRETAREA EI WEBERIANĂ

MIHAI D. VASILE

Prima ediție a *Întemeierii religiei creștine* a apărut în limba latină la Basel, tipărită de Thomas Platter, în martie 1536 – cu trei luni înainte de moartea lui Erasmus în același oraș – și avea 520 de pagini, format *in octavo* la dimensiuni de 15x10 cm, cu titlul complet: *Învățătura de bază a religiei creștine, cuprinzând aproape tot ce este evlavios și tot ce este necesar pentru a cunoaște doctrina despre mântuire. O lucrare proaspăt publicată și care merită citită de toți cei care studiază evlavia. O prefață către cel mai creștin rege al Franței, oferindu-i această carte ca o confesiune de credință de către autorul ei, Jean Calvin de Noyon.*

A doua ediție, publicată la Strasbourg în 1539, a fost în mod semnificativ mai extinsă, având 346 de pagini de format 33x20 cm. De-a lungul întregii sale vieții, Jean Calvin a căutat să îmbunătățească, să revizuiască și să extindă *Întemeierea religiei creștine*, tipărind opt ediții în limba latină (1536, 1539, 1543, 1545, 1550, 1553, 1554, 1559) și cinci traduceri în limba franceză (1541, 1545, 1551, 1553, 1560). Până în 1560, când a apărut ediția definitivă, Jean Calvin a făcut modificări, adăugiri, interpretări bazate pe excelența cunoaștere a celor trei limbi divine ale *Sfintei Scripturi*, ebraica, greaca și latina, după cum el însuși mărturisește în *Cuvântul către cititor* al *Întemeierii* din 1560: „Deși nu regretam timpul cheltuit, nu eram niciodată mulțumit până când lucrarea nu a fost aranjată în structura pe care o are acum”. În anul 1541 a fost publicată prima traducere în limba franceză care și-a dobândit titlul complet în ediția din 1560: *Institution de la Religion Chrestienne, nouvellement mise en quatre livres et distinguée par chapitres, en ordre et méthode bien propre. Augmentée aussi de tel accroissement, qu'on la peut presque estimer un livre nouveau. Par Jean Calvin. (Întemeierea religiei creștine din nou pusă în patru cărți și împărțită pe capitole, în ordine și metodă adecvată. De asemenea mărită cu o astfel de sporire încât poate fi considerată aproape o carte nouă. De Jean Calvin)*. Traducerea franceză, făcută într-un stil elegant și original este o adevărată capodoperă și a contribuit mult la formarea limbii franceze până în secolul al XVII-lea. Ea a avut în Franța un succes tot atât de mare și aceeași importanță pentru clasicizarea formelor limbii franceze ca și traducerea germană a *Bibliei* de către Martin Luther, în 1535, în Germania, și a devenit *Manualul fundamental de dogmatică al Bisericii Calvine sau Reformate* din Franța și din alte țări. Încă de la prima sa apariție, *lucrarea care merită citită*

(*lectus dignissimus opus*) a devenit principalul document al teologiei protestante din secolul al XVI-lea și a generat controverse încă de la traducerea titlului, deoarece *institutio* a fost tradus cu *instituirea* – ceea ce este o traducere mai apropiată de intenția lui Calvin decât „instituțiile religiei creștine”, iar cea mai nouă este „institutele religiei creștine”, în *Encyclopaedia Britannica* și de către T.H.L. Parker (*Jean Calvin: A Biography*, London, Dent and Sons, 1975). *Întemeierea religiei creștine* a devenit un best-seller peste noapte. Prima ediție, „doar o broșură”, așa cum o descrie Calvin, era destul de mică și putea fi ascunsă cu ușurință sub haine sau în bagaje. Succesul ei a fost generat de două funcții distincte pe care lucrarea lui Calvin le îndeplinea. În primul rând se adresa cu putere, după cum mărturisește Calvin în *Prefață*, puterii de stat reprezentată de Francisc I regele Franței, subliniind că intenția autorului era ca mica scriere să fie un tratat teologic de căpătâi pentru „țăranul francez, pentru cei mulți pe care i-am văzut flămânzind și însetând după Hristos”¹. Calvin s-a adresat regelui cu speranța de a-l determina să adopte o poziție mai moderată față de protestanții francezi plângându-se că „biata bisericuță este fie decimată prin crimă, fie alungată în exil”², iar țara întreagă a devenit un iad. Calvin arată că evanghelicii francezi acuzați de schismă și de răzvrătire nu erau niște sectanți îndârjiți să răstoarne ordinea de stat stabilită, ci, dimpotrivă, cetățeni onești, dornici să restaureze puritatea *Evangheliei*. Calvin își definește punctul central al întregii sale întemeieri teologice ca un răspuns la întrebarea „cum poate fi salvată gloria lui Dumnezeu pe pământ și cum poate fi păstrată în siguranță împărăția lui Dumnezeu printre noi”³. Deși Calvin a adoptat un ton politic și plin de respect în adresarea sa către rege, fraza de încheiere este amenințătoare. Teologul protestant îl avertizează pe regele francez că dacă nu-și împlânzește politica față de creștinii reformați, atunci Domnul va veni „înarmat pentru a-i elibera pe cei săraci din nevoile lor și pentru a-i pedepsi pe asupritorii lor”⁴. În al doilea rând, scopul *Întemeierii religiei creștine* era catehetic, Calvin asumându-și ipostaza de învățător pentru cei care erau însetați după adevărata credință și, de aceea, a considerat că era imperativ necesar să scrie un manual care să cuprindă instruirea de bază în domeniul teologiei biblice și să-i conducă pe noii creștini spre o mai profundă înțelegere a credinței lor. Și alți reformatori au scris în epocă lucrări asemănătoare, dar cu un succes limitat. Astfel, Filip Melancton a publicat primul (1521) o sistematizare a reformei religioase a lui Luther sub titlul *Loci communes (Locuri comune)*. În 1525 Zwingli a publicat *De vera et falsa religione (Despre religia adevărată și despre religia falsă)*. Guillaume Farel, primarul Genevei, care condusese orașul spre îmbrățișarea Reformei invitându-l la Geneva pe Calvin, a scris în 1534 un *Sumar al teologiei evanghelice*, publicat în Franța. Nici una din aceste lucrări însă nu răspundea nevoilor spirituale și

¹ Jean Calvin, *Institutio Cristiane Religionis, Prefață*, ediția din 1536.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

aspirațiilor politice ale protestantismului ca *Întemeierea* lui Calvin, care a crescut de la modesta broșură din 1536 la o operă uriașă, tezaur al dogmaticii protestante în ediția definitivă din 1559. Prima ediție era compusă din șase capitole scurte. Capitolul I, având ca subtitlu *Despre Lege*, era o expunere sumar comentată a celor zece porunci. Capitolul al II-lea trata probleme referitoare la credință comentând crezul Apostolilor, pe baza căruia era prezentată doctrina predestinației, în mod expozitiv, fără accente polemice. Capitolul al III-lea sau *Despre rugăciune* este prima exegeză calvinistă asupra Rugăciunii Domnești, *Tatăl nostru*. Capitolul al IV-lea aborda problema sfintelor taine bisericești (sacramentele), dintre care, în teologia lui Calvin erau considerate numai Botezul și Cina Domnului. Capitolul al V-lea era destinat combaterii celorlalte cinci taine considerate ca false. Ultimul capitol se ocupa de trei mari teme devenite leit-motivele filosofiei politice moderne, anume: libertatea creștină, politica eclesială și guvernarea laică.

Ediția *Întemeierii* din 1539, de trei ori mai cuprinzătoare decât ediția din 1536, avea drept scop programatic „să pregătească studenți în teologie pentru studiul Cuvântului divin în așa fel încât ei să aibă acces mai ușor la Cuvânt și să-l păstreze fără să se îndoiască de el”⁵. Succesiunea celor șase capitole ale ediției din 1536 imita în mod deliberat succesiunea utilizată de Luther în catehismele sale. Capitolul dedicat rugăciunii datorează mult scrierii lui Martin Bucer, *Comentariu asupra Evangheliilor* (1530) care are ca temă centrală rugăciunea *Tatăl nostru*. Până în 1541 Jean Calvin a mai publicat trei tratate mai mici, dar strălucite. Primul dintre ele numit *Răspunsul către Sadoleto* este o operă polemică la adresa cardinalului Jacopo Sadoleto, care scrisese bisericii din Geneva pentru a o readuce pe linia bisericii Romei. Lucrarea lui Calvin este în același timp cea mai bună apologie a protestantismului scrisă în secolul al XVI-lea. O altă lucrare publicată de Calvin a fost *Forma rugăciunilor și cântărilor bisericești*, o carte pentru liturghie, cu efect de durată în ceremonialul închinării din epoca Reformei. În sfârșit, prin *Micul tratat despre Cina Domnului*, Calvin intervine în cea mai aprinsă controversă teologică protestantă cu privire la prefacerea „cinstitelor daruri”, adoptând o poziție de mijloc între Luther – după care euharistia era *testament* al lui Hristos prezent „în, cu și sub” semnul însuși – și Zwingli – pentru care euharistia era *memoriu* al lui Hristos separat de semnul însuși de distanța de la cer la pământ. Calvin a scris în timpul vieții sale și numeroase broșuri destinate să-i delimiteze gândirea teologică de reformatorii radicali (în *Psychopannychia*, 1534 și *Împotriva libertinilor*, 1545); de teologii catolici (în *Un inventar al relicvelor*, 1543 și *Antidot pentru Conciliul din Trent*, 1547); de luterani (în *Necesitatea reformării Bisericii*, 1544 și *Tratat despre eterna predestinație a lui Dumnezeu*, 1552). Se consideră că Jean Calvin a scris în timpul vieții sale mai mult decât ar putea să citească majoritatea oamenilor timp de o viață, dacă la tratate și broșuri se adăugă *Comentariile* și *Predicile* legate de cărțile *Vechiului și Noului Testament*, conținute

⁵ Jean Calvin, *Institutio Christianae Religionis, Prefață*, ediția din 1539.

în cele 45 de volume care alcătuiesc traducerea publicată în secolul al XIX-lea de către *Calvin Translation Society*. Excelent cunoscător al celor trei limbi divine: ebraica, greaca și latina, ajutat de o laborioasă pregătire în domeniul filosofiei umaniste, Calvin a scris comentarii la *Pentateuh*, *Iosua*, *Psalmi*, *Isaia* și la toate cărțile *Noului Testament*, cu excepția *Apocalipsei* și a *Epistolelor* a doua și a treia ale lui Ioan. În predicile sale, Calvin obișnuia să dezvolte teme din *Noul Testament* duminica și din *Vechiul Testament* în timpul săptămânii. Predicile sale au fost păstrate de refugiați francezi, care au luat notițe în timp ce el predica. Numai câteva din predicile lui Calvin au fost publicate în timpul vieții sale. Până acum au fost editate 5 volume cu predici în seria *Supplements Calviniana*, iar 872 de predici au fost publicate în *Corpus Reformatorum*, partea rezervată lui Calvin. Alte predici, însumând circa 13 volume, au rămas în manuscris până azi. Calvin a scris, de asemenea, numeroase *Scrisori*, care acoperă o gamă variată din probleme teologice controversate ale vremii, adresându-se reformatorilor contemporani ca Farel, Viret, Melancton, Bullinger, unor regi și prinți ca Eduard al VI-lea al Angliei, Sigismund Augustus al Poloniei, prințesei Renée, ducesă de Ferrara, amiralului Coligny al Franței, ca și unor biserici persecutate, unor credincioși protestanți aflați în asediu la La Rochelle sau în închisoare, unor pastori condamnați la martiriu.

Destinul lui Jean Calvin ca personaj istoric este exemplar ca proiecție fidelă a operei sale. Jean Calvin s-a născut la 10 iulie 1509 la Noyon, în provincia Picardia, din nordul Franței, ca fiu al secretarului episcopal Gérard Chauvin. Mama sa, Jeanne era fiica unui hangiu și a fost considerată o femeie foarte frumoasă și evlavioasă, dar a murit când Jean, al patrulea fiu al ei, avea doar cinci sau șase ani. În vremea aceea când Calvin se năștea, Martin Luther ținea prelegeri la Universitatea din Erfurt, iar Huldrych Zwingli alerga să-și îndeplinească datoriile pastorale la Glarus. În același an 1509, în Anglia, regele Henric al V-lea era pe patul de moarte, iar fiul său în vârstă de 18 ani îi urma la tron sub numele de Henric al VIII-lea, supranumit de istorici „fiorosul Barbă Albastră”. Pe scaunul papal din Roma stătea Iulius al II-lea, rămas în istoria vicarilor lui Hristos ca „un papă războinic”, deoarece avea obiceiul să-și conducă proprii soldați pe câmpul de luptă, fapt care l-a făcut pe Erasmus din Rotterdam să se întrebe dacă nu cumva papa este mai degrabă succesorul lui Iulius Cezar decât al lui Iisus Hristos. Tatăl lui Jean Calvin, pe numele lui neaoș picard Gérard Chauvin era secretar cu probleme administrative al episcopului de Noyon și s-a îngrijit să-i dea fiului său o educație aleasă, la sugestia patronului său, ținând seamă de aptitudinile micului Jean. În consecință, la vârsta de 12 ani Jean fiul lui Gérard Chauvin a primit tonsura de călugăr devenind cleric și a beneficiat de toate drepturile educaționale ale apartenenței la școala călugărească din Noyon, în schimbul îndeplinirii unora dintre cele mai ușoare îndatoriri ale slujirii altarului în catedrala orașului, primind un fel de bursă prin care tânărul Calvin, dovedind o inteligență precoce, putea să-și continue studiile. În august 1524 Jean, cu numele de familie Calvin, de la forma latinizată a numelui său Chauvin – Calvinus, a sosit la Paris pentru a studia la cea mai vestită universitate din Europa. În aceeași lună, un călugăr augustinian pe

nume Jean Vallière, a fost ars de viu pentru că aparținea sectei ereticului Luther. Calvin a făcut studii serioase de teologie, filosofie și drept la Paris, unde a avut ocazia să cunoască scrierile lui Lefèvre d'Étaple (m. 1537), Martin Luther, Filip Melanchton și Martin Bucer (m. 1551). Din 1532 Calvin înclină spre teologia Reformei. La convertirea sa „subită” – cum o numește el – au contribuit Martin Bucer și Guillaume Farel (m. 1565), primarul Genevei și prietenul său. Urmărit de autoritățile franceze ca „eretic”, din ordinul personal al regelui Francisc I (1515-1547), Jean Calvin a peregrinat prin diferite localități din sudul Franței, până în toamna anului 1534, când s-a refugiat în Elveția, locuind în primele luni la Basel, apoi la Geneva, unde și-a început cariera de reformator în calitate de lector al *Sfintei Scripturi* în Catedrala din Geneva.

Jean Calvin este considerat de istorici că a fost un *reformator din a doua generație*, deoarece tocmai în această perioadă, când Zwingli era deja mort, iar Erasmus era pe moarte, când Luther își epuizase acuzațiile antipapale, fiind din ce în ce mai rezervat, când Biserica Romano-Catolică era pe cale de a-și reveni inițiind mișcarea de contrareformă, când Reforma radicală se fragmentase, iar expresia ei social-politică – războiul țărănesc german – discreditată prin spectacolul sângeros de la Münster al supliciului lui Thomas Münzer, Jean Calvin s-a afirmat ca un conducător proeminent al unei noi mișcări sociale și ca reformator al unei noi teologii. În 1538, respins de reacțiunea vechilor creștini catolici, Calvin a fost obligat să părăsească Geneva. El s-a refugiat la Strasbourg unde și-a început cariera de predicator la biserica Saint Nicolas des Ondes, apoi la capela Sfânta Magdalena a penitenților. De aici a plecat la Frankfurt-pe-Main, unde l-a cunoscut pe Filip Melanchton, prietenul lui Luther și doctrinar al luteranismului. La 2 septembrie 1540, la chemarea lui Guillaume Farel și a credincioșilor din Geneva, Calvin s-a întors la Geneva unde a sosit la 13 septembrie 1541 și a rămas timp de 24 de ani, până la moartea sa, survenită la 27 mai 1564, exercitând o severă guvernare politică a orașului prin vestitele sale *ordonanțe eclesiastice* reușind să transforme Geneva într-un „oraș sfânt”, un stat creștin, care să dea exemplu în lume, impunând creștinilor să trăiască după idealul *Evangheliei*. Datorită vieții austere impuse de Calvin, Geneva a ajuns într-o perioadă scurtă de timp metropola glorioasă a lumii reformate, un Vatican protestant, sau o Romă a protestantismului, capabilă să sfideze și să disprețuiască Roma papală pentru luxul, abaterile, abuzurile, erorile și superstițiile ei. Puțini oameni din istoria creștinătății au fost în același timp atât de mult stimați și disprețuiți ca Jean Calvin. De obicei, laicii sau creștinii, inclusiv protestanții, cunosc doar două lucruri despre el: a crezut în predestinație și l-a trimis pe medicul spaniol Miguel Serve de la moarte prin ardere pe rug. Aceste două fapte istorice, ambele adevărate, schițează caricatura obișnuită a lui Calvin ca mare inchișitor al protestantismului. De fapt, gândirea și guvernarea teologico-politică a lui Calvin sunt mult mai complexe. Astfel, în organizarea Bisericii, Calvin nu a exercitat nici absolutismul de tip papal, nici democrația luterană, ci a creat un gen de *Sinodalism* prin consistoriile mixte de clerici și laici, la început cu un număr de 6 membri crescut ulterior la 20, cu misiunea de a

controla toate manifestările vieții religioase și civile ale credincioșilor: bisericești, administrative, cetățenești, disciplinare, școlare. Pedepsele erau foarte aspre. Calvin și-a însușit eroarea Bisericii Catolice sub forma inchiziției, afirmând că este datoria magisteriului creștin să-i condamne pe eretici și blasfemiatori la pedepse și chinuri corporale, chiar arderea pe rug, pentru a le salva sufletele după cum spunea Apostolul Pavel în *Epistola către Corinteni*: „focul va dovedi cum este lucrarea fiecăruia. Dacă lucrarea rămâne în picioare, el va primi o răsplată. Dacă lucrarea lui va fi arsă își va pierde răsplata. Cât despre el, va fi mântuit dar prin foc”⁶. După Calvin, preamărirea lui Dumnezeu impunea o autocrație sprijinită chiar pe mijloace tiranice și inchizitoriale, justificate de cuvintele Apostolului Neamurilor: „Vă îndemn, dar, fraților, pentru îndurarea lui Dumnezeu, să aduceți trupurile voastre ca o jertfă vie, sfântă, plăcută lui Dumnezeu: aceasta va fi din partea voastră o slujbă duhovnicească”⁷. De altfel Calvin a dezvoltat pe larg teza despre rolul pastorului – *episcopus* – de a-l reprezenta pe Fiul lui Dumnezeu, în 1539, când și-a publicat *Comentariul la Epistola către Romani*, într-o manieră doctrinară plină de măiestrie, deoarece considera, ca și Luther, epistola Apostolului Pavel drept cea mai importantă carte din *Sfânta Scriptură*. Calvin a folosit ca sinonim pentru termenii din *Noul Testament*: *episcop*, *bătrân*, *prezbiter*, *lucrător*, *pastor*, *învățător*, termenul *locotent*, din franceză *lieutenant*, în sensul etimologic de *tenant lieu de*, adică *a ține loc de* vicar al lui Hristos pe pământ, având sarcina să extindă împărăția lui Dumnezeu, să se îngrijească de mântuirea sufletelor și să conducă Biserica lui Hristos, care este moștenirea lui Dumnezeu (cf. *Instit.* 4.3.1.). Intoleranța religioasă a lui Calvin și a consistoriului său a fost exprimată doctrinar prin condamnarea ereziei lui Nestorie care separase cele două naturi ale lui Hristos – divină și umană – într-un capitol din *Întemeiere*, pentru a demonstra felul în care cele două naturi ale Mântuitorului formează o singură persoană (cf. *Instit.* 2.14.4.). Consecințele practice ale intoleranței calviniste au afectat însă chiar personalități de seamă ale timpului, ca de exemplu doctorul spaniol rămas în istoria bisericească universală sub numele franțuzit, Michel Servet, iar în istoria științei datorită descoperirii circuitului sângelui în corpul omenesc. Michel Servet a sosit la Geneva la 13 august 1555 din Franța unde fusese condamnat pentru erezie, datorită publicării la Hagenau în Alsacia, a două lucrări despre Sfânta Treime sub titlul *De Trinitatis erroribus (Despre erorile asupra Trinității)* și *Dialogi de Trinitate (Dialoguri despre Trinitate)* în care apăra vechea erezie a monahianismului antitrinitar din secolul al IV-lea. Michel Servet a fost arestat imediat după sosirea la Geneva din ordinul lui Jean Calvin și ars pe rug la 26 octombrie 1555, sub acuzația de eretic antitrinitar. Călugărul carmelit Ieronim Balsen a avut aceeași soartă deoarece se îndoia de dogma predestinației susținută de Calvin. Între anii 1542 și 1546, la Geneva au avut loc 58 de execuții prin spânzurare; 76 de arderi pe rug; 2 decapitări pentru înjurături și maltratarea părinților. Au fost administrate

⁶ *Noul Testament*, 1. *Corinteni*, III, 14-15.

⁷ *Noul Testament*, *Romani*, XII, 1.

numeroase pedepse mai ușoare, ca de exemplu exilul pentru cântărire incorectă la piață, sau pentru jocul de cărți, stare de ebrietate sau dans în public; amendă penală pentru absențe la biserică; muștrări publice pentru înjurături etc. Prezbiterii aveau dreptul să intre în orice casă, oriunde și oricând, utilizând delațiunea copiilor și a slugilor sau plătind spioni și agenți. Calvin a instituit în Geneva un trai auster, simplu, fără cruțare față de abaterile de la morala religioasă, dar și de corectitudine și bunăstare înfloritoare, ca urmare a faptului că **Jean Calvin a fost singurul reformator care a îngăduit camăta, a promovat agricultura și comerțul, a sprijinit înființarea fabricilor de postav și de mătase, precum și a industriei ceasornicăriei.** Modul de viață auster din Geneva lui Calvin confirmă pe deplin teza lui Max Weber în conformitate cu care spiritul și disciplina economiei reformate a generat capitalismul (*Die Protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus*, 1920 – *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, București, Humanitas, 1993, p. 68). Moartea lui Jean Calvin la vârsta de 55 de ani a fost resimțită ca o ușurare în cetatea ecleziastică a Genevei. Biserica înființată de el s-a numit *calvinistă* sau *reformată* în toate țările în care s-a răspândit calvinismul.

Ediția definitivă din 1569 a *Întemeierii religiei creștine* este o lucrare masivă, de mărimea *Bibliei*, structurată în patru cărți, care copiază ca structură, modelul *Crezului Apostolic*, după cum urmează: **CARTEA ÎNTÂI: Cunoașterea despre Dumnezeu Creatorul: 1.** Dubla cunoaștere a lui Dumnezeu, **2.** Scriptura, **3.** Trinitatea, **4.** Creația, **5.** Providența. **CARTEA A DOUA: Cunoașterea despre Dumnezeu Mântuitorul: 1.** Căderea, păcatul uman, **2.** Legea, **3.** Vechiul și Noul Testament, **4.** Hristos Mediatorul: Persoana Sa (profet, preot, rege) și lucrarea Sa (ispășirea). **CARTEA A TREIA: Modul în care primim harul lui Hristos, beneficiile și rezultatele lui: 1.** Credință și regenerare, **2.** Pocăința, **3.** Viața creștină, **4.** Justificarea, **5.** Predestinația, **6.** Învierea finală. **CARTEA A PATRA: Mijloacele externe prin care Dumnezeu ne invită în societatea lui Hristos: 1.** Biserica, **2.** Sacramentele, **3.** Guvernul civil.

Esența doctrinei reformate după Calvin este o teologie naturală asupra raportului dintre Dumnezeu și om, în sensul că Jean Calvin recunoaște că ordinea naturală ar fi putut să conducă la înțelegerea corectă a lui Dumnezeu „dacă Adam ar fi rămas neprihănit” (*Instit.* 1.2.1). După cădere însă, cunoașterea lui Dumnezeu în lumea naturală are loc numai prin teologie apofatică, în care rațiunea umană are doar o funcție negativă, astfel că omul nu mai are nici un fel de scuze pentru idolatria sa. Imaginea favorită a lui Calvin despre înstrăinarea omului de Dumnezeu, după cădere, este *labirintul*: „Aici își are originea noroiul greșelii care umple și acoperă întregul pământ. Minteaa fiecărui om este ca un labirint, astfel nu este de mirare că fiecare națiune a fost atrasă în tot felul de greșeli idolatre; și nu numai atât, dar aproape fiecare om are propriul lui Dumnezeu” (*Inst.* 1.5.12). Ieșirea din labirint este posibilă datorită grației divine exprimate de Jean Calvin în *dogma predestinării*. Învățătura lui Calvin despre predestinare și cum funcționează ea în ansamblul doctrinei lui, a fost considerată de numeroși exegeți drept dogma centrală a teologiei calviniste. Cuvântul *predestinare*, în forma sa convențională, a fost folosit de Calvin pentru prima dată în

ediția din 1539 a *Instituirii religiei creștine*, în capitolul despre Providență din Cartea întâi. În ediția finală din 1560, Calvin a păstrat *providența* în cadrul doctrinei despre Dumnezeu Tatăl în Cartea Întâi și a tratat *predestinarea* în cadrul rubricii generale referitoare la lucrarea Sfântului Duh la sfârșitul **Cărții a treia**. În fundamentarea doctrinei predestinării, Jean Calvin pornește de la teza lui Augustin în controversa cu Pelagius susținând că păcatul lui Adam a avut consecințe dezastruoase pentru întreaga omenire. În acest sens, Calvin definea păcatul originar ca „o depravare ereditară și corupere a naturii noastre, răspândită în tot sufletul, care, în primul rând, ne expune mâniei lui Dumnezeu. Iar apoi rodește în noi ceea ce «Scriptura» numește «faptele cărnii»” (*Instit.* 2.1.18). În marea sa milă (*grația*), Dumnezeu îi alege pe cei dreți în mod *absolut, particular și dublu*. Astfel alegerea (sau predestinația) divină este absolută pentru că se bazează numai pe voința neschimbătoare a lui Dumnezeu; este particulară pentru că se referă la fiecare individ în parte, nu la grupuri de oameni sau popoare (v. *Romani IX*, 1-16); și este dublă, fiindcă Dumnezeu a ales pe unii spre viață veșnică, iar pe alții, pentru condamnare veșnică. Concepția despre predestinare pune în evidență libertatea nemărginită a lui Dumnezeu și datorită omului de a preamări fără limite majestatea Lui. Raportul stabilit de Calvin dintre Dumnezeu și om are consecințe dogmatice și sociale extrem de importante. Astfel, Calvin conchide că numai *Sfânta Scriptură* are valoare normativă pentru credință. Singură *Scriptura* (celebra formulă „Sola Scriptura”) este infailibilă în materie de doctrină, după Calvin, iar Biserica numai în al doilea rând și numai în măsura în care păstrează strict învățăturile *Scripturii*, ceea ce are drept urmare respingerea Sfintei Tradiții ca izvor al revelației divine. Omul poate obține mântuirea numai dacă face parte din harul lui Dumnezeu (o altă formulă celebră, „sola gratia”) și numai prin credință („sola fide”). Biserica în calitate de comunitate a credincioșilor în Iisus Hristos nu are alt rol decât să mențină vie în conștiința oamenilor gravitatea predestinației după care Dumnezeu a hotărât din veci soarta oamenilor și despre care Calvin însuși a spus: „Mărturisim că această hotărâre trebuie să ne înspăimânte” (*Instit.* 3.21.4). În consecință, Calvin respinge ierarhia harică tradițională a Bisericii instituită pe temeiul succesiunii apostolice și admite numai patru categorii de oficii sau slujiri pe care Sfântul Duh le încredințează pentru conducerea Bisericii sale: pastorii, doctorii Bisericii, bătrânii și diaconii (a se vedea în acest sens *Instit.* 4.3.8 și *Comentariu la I Tim.* V, 17). Această structură a devenit componenta esențială a stabilimentului religios calvinist de la Geneva, începând din 1541, despre care Calvin a ajuns să creadă, după 1555 când a obținut controlul total asupra Genevei, că este un model cerut de *Scriptură* și „piatra din capul unghiului” a noii sale politici din *Ordonanțele eclesiastice*. Din cele patru slujiri, cea mai mare atenție este dedicată *pastorului*, pentru că el predică și învață Cuvântul lui Dumnezeu în biserică, în timpul adunării credincioșilor; *doctorii* învață pe credincioși sfânta doctrină și iau parte la controversele teologice; *bătrânii* veghează asupra vieții morale a indivizilor și a comunității; *diaconii* îndeplinesc serviciul de ajutorare a celor săraci din darurile aduse de credincioși. Cele patru slujiri asigură guvernarea lui Hristos asupra comunității credincioșilor, manifestată la modul ideal prin instituirea unei

magistraturi evlavioase care se reflectă în trei calități ale unei conduceri bine alese: calmul, gravitatea sau modestia și evlavia. Din Geneva, reforma lui Calvin s-a răspândit în cea mai mare parte a orașelor și satelor Elveției, absorbind reforma anterioară a lui Huldrych Zwingli. La răspândirea ei a contribuit, în afară de lucrarea *Institutio christianae religionis*, lucrarea *Confessio helvetica prior seu basiliensis* (1536 – *Mărturisirea helvetică superioară sau regală*) redactată de Calvin cu ajutorul lui Henric Bullinger, urmașul lui Zwingli, care este un compromis între teologia reformată elvețiană și teologia luterană germană, susținând principiul „Scriptura Scripturae interpret” (Scriptura este interpretul Scripturii), singura deținătoare a tezaurului revelației divine, și nu Biserica. Un rol însemnat în răspândirea reformei lui Calvin l-a avut **Academia teologică** din Geneva, înființată la 5 iunie 1559 și ridicată la culmea notorietății de Teodor Beza, prietenul și discipolul lui Calvin. Din Elveția, calvinismul s-a răspândit în Franța, Germania, Țările de Jos, Scoția, Ungaria și la maghiarii din Transilvania. În Franța, adepții lui Calvin au fost numiți hughenoți, iar la 25 mai 1559 un sinod al bisericilor hughenote a formulat o mărturisire de credință adoptată sub numele de *Confessio gallicana*. Discipolul lui Calvin, Guido de Bray (Brès) a compus în limba franceză în 1561, după același model, o mărturisire de credință care a fost recunoscută în 1566 de către sinodul de la Anvers ca mărturisire oficială a Țărilor de Jos, sub numele de *Confessio belgica*. În Ungaria, calvinismul a ajuns dominant din 1559, când sinodul de la Czenger a publicat *Confessio hungarica (Czengeriana)*, proclamată apoi confesiune oficială a maghiarilor în sinodul de la Debrețin din 1567. În Transilvania, centrul de răspândire al calvinismului a fost orașul Cluj, iar sub principele calvinist al Transilvaniei, Ioan Sigismund (1559–1571), dieta de la Aiud din 1564 a proclamat calvinismul ca religie oficială de stat. Principii maghiari din Transilvania s-au străduit să atragă la calvinism și pe români, dar fără succes. La începutul secolului al XVII-lea dogma lui Calvin despre predestinația absolută a fost atacată cu violență de olandezul Jakob Arminius (1560–1609) profesor de seminar la Leyden. În 1610 elevii lui au elaborat cinci articole de credință pe baza învățăturilor sale pe care le-au prezentat statului olandez sub formă de *Protest* (întâmpinare), cerând ca *Mărturisirea Belgiană de Credință*, să fie modificată în sensul că: **I. Dumnezeu alege sau respinge pe baza cunoașterii mai dinainte a credinței sau a necredinței; II. Hristos a murit pentru toți oamenii și pentru fiecare om, deși numai cei credincioși vor fi mântuiți; III. omul este decăzut, așa încât este necesar harul divin în vederea credinței și a oricărei fapte bune; IV. harul acesta poate fi respins; V. faptul că toți cei care sunt cu adevărat aleși se vor păstra cu siguranță în credință este o problemă asupra căreia trebuie să se facă investigații suplimentare.** La data de 13 noiembrie 1618 a fost convocat la Dordrecht un sinod internațional la care au participat delegați din Olanda, Belgia, Germania, Palatinatul de pe Rin, Elveția, Anglia, Franța, încheiat la data de 9 mai 1619, care a analizat cele cinci teze ale arminienilor, respingându-le într-o lucrare doctrinară cunoscută de atunci sub numele *Cele cinci teze ale Calvinismului*, care pe lângă virtuțile teologice a avut meritul de a introduce în istoria bisericească universală termenul de *calvinism* ca nume pentru

doctrina și denomi-națiunea religioasă întemeiate de Calvin. Cele cinci teze ale calvinismului stabilesc următoarele formule de credință: **I. incapacitatea totală sau decăderea totală a omului; II. alegerea necondiționată de către Dumnezeu, înainte de întemeierea lumii, a anumitor persoane în vederea mântuirii; III. lucrarea răscumpărătoare a lui Hristos a avut ca scop numai mântuirea celor aleși (răscumpărarea limitată); IV. Duhul Sfânt aduce celor aleși o chemare lăuntrică specială, care îi conduce la mântuire (harul irezistibil); V. perseverența sfinților pe calea mântuirii pentru totdeauna, fără a mai putea cădea din har.**

Efectul istoric cel mai semnificativ al calvinismului a fost o nouă atitudine față de economie și față de activitatea economică. Acest punct de vedere este asociat în mod obișnuit cu numele lui Max Weber, care a elaborat teoria potrivit căreia dezvoltarea capitalismului datorează foarte mult calvinismului, în două lucrări *Etica protestantă și spiritul capitalismului* și *Sectele protestante și spiritul capitalismului*, scrise între anii 1904–1906. Argumentul său se sprijină pe faptul că multe aspecte care diferențiază capitalismul de alte sisteme economice, pot fi categoric legate de protestantism și în particular de calvinism. El a demonstrat că preceptele calvinismului susțin clar că promovarea valorii adăugate (a „profitului” capitalist, a „plusvalorii” marxiste, a valorii mereu crescânde a bogăției) nu numai că era oportună, dar era o datorie a aleșilor lui Dumnezeu. Max Weber a evidențiat, de asemenea, că puritanismul și ascetismul, ca (auto)disciplinare severă ce exclude plăcerile personale, era o caracteristică a bisericii calvine, care a încurajat lupta necurmată pentru sporirea bogăției ca scop în sine. Un punct de vedere similar a fost formulat în Marea Britanie de către istoricul marxist R.H. Tawney, interesat în mod special să înregistreze schimbările care au condus la înlocuirea feudalismului de către capitalism. Ideile sale au fost prezentate într-o serie de prelegeri susținute la începutul anilor 1920 și publicate într-o carte cu titlul *Religia și ascensiunea capitalismului* (*Religion and the Rise of Capitalism*, New York, Harcourt Brace Jovanovich, 1926). Teza de bază a lui Tawney era că ideile economice specifice feudalismului au fost treptat înlocuite de modele capitaliste de acțiune economică în mare parte datorită Reformei. Tawney a observat că zonele din Europa în care capitalismul a apărut mai de timpuriu și cu mai multă forță coincid în mare măsură cu țările în care a avut o mare influență protestantismul. De aceea Tawney a căutat dovezi pentru a susține punctul de vedere al lui Weber, considerând că starea capitalistă de fapt nu este o simplă contingentă, ci o conexiune de la cauză la efect. Tawney a găsit, în sprijinul ipotezei sale, cele mai multe argumente în scrierile lui Calvin și în activitatea și atitudinea unora dintre adepții lui târzii. Între ele, cel mai convingător argument pare acela legat de apariția și evoluția eticii protestante, fenomen evident în comunitățile dependente de învățăturile lui Calvin din Elveția, Franța, Olanda, Scoția, Anglia și coloniile englezești și olandeze din America, guvernate de mentalitatea religios-economică după care a deveni bogat prin propriile eforturi era cea mai sigură dovadă că te așteaptă mântuirea. Ca apreciere generală a calvinismului teoria lui Weber a fost utilizată ca ipoteză de lucru și de: H. M.

Robertson în lucrarea sa *Aspecte ale ascensiunii individualismului economic* (*Aspect of the Rise of Economic Individualism*, London, Cambridge University Press, 1933); R. Bendix în lucrarea *Max Weber. An Intellectual Portrait* (London, Methuen & Co. Ltd., 1959); J. Cohen în articolul *Rational Capitalism in Renaissance Italy* (apărut în „American Journal of Sociology”, 85, 1980); R. Collins în articolul *Weber's Last Theory of Capitalism: A. Sistematization* (apărut în „American Sociological Review”, 45, 1980). Puncte de vedere în opoziție cu teoria lui Weber au fost formulate de A. Fanfani în *Catholicism, Protestantism and Capitalism* (New York, Shut & Ward, Inc., 1955) și de K. Samuelsson în *Religion and Economic Action: A Critique of Max Weber*, (New York, Harper Torchbooks, 1961).

BIBLIOGRAFIE

1. CALVIN JEAN, *Institution de la Religion Chrestienne, nouvellement mise en quatre livres*, Genève, De l'imprimerie de Thomas Courteau, 1564.
2. * * *Calvin's New Testament Commentaries*, ed. by David W. Torrance and Thomas F. Torrance, 12 vol., Grand Rapids: Eerdmans, 1957-1970.
3. BÈSE, THEODOR, *L'histoire de la vie & mort de feu M. Jean Calvin*, De l'Imprimerie de François Perin, 1565.
4. BIÉLER, ANDRÉ, *La pensée économique et sociale de Calvin*, Genève, 1959.
5. MAIMBOURG, *Critique générale de l'histoire du calvinisme*, 2e éd., À Ville-Franche, Chez Pierre le Blanc, 1683.
6. MCKIM, DONALD K. (ed), *Readings in Calvin's Theology*, Grand Rapids, Baker Book House, 1984.
7. McNEILL, JOHN T., *The History and Character of Calvinism*, London, Oxford University Press, 1945.
8. PARKER, T. H. L., *John Calvin A. Biography*, London, Deut & Sons; Philadelphia, Westminster Press, 1975.
9. RICHARD, LUCIEN J., *The Spirituality of John Calvin*, Atlanta, John Knox Press, 1974.
10. WENDEL, FRANÇOIS, *Calvin, sources et évolution de sa pensée religieuse*, Paris, Presses Universitaires de France, 1950; *Calvin: The Origins and Development of His Religious Thought*, Durham, Labyrinth Press, 1987.

Ioannis Calvini, Institutio christianae religionis Jean Calvin, Institution de la religion chrestienne John Calvin, Institutes of the Christian Religion Johannes Calvijn, Institutie of onderwijzing in de christelijke religie Johannes Calvin, Unterricht in der christlichen Religion. Get Started. Available Originals. Calvin wrote the Institutes of the Christian Religion in Latin and French. Both original texts are available on our site in parallel columns. Continue Reading. Institutio christianae religionis. Barth-Niesel edition, 1926-52. The textual-critical edition prepared by P. Barth and G. Institutio Christianae religionis by Jean Calvin, unknown edition. Christianae religionis institutio. totam ferē pietatis summā & quicquid est in doctrina salutis cognitu necessarium complectens : omnibus pietatis studiosis lectu dignissimum opus, ac recens editum Praefatio ad Christianissimum regem franciae, qua hic ei liber pro confessione fidei offertur by Jean Calvin. Institutes of the Christian Religion (Latin: Institutio Christianae Religionis) is John Calvin's seminal work of systematic theology. Regarded as one of the most influential works of Protestant theology, it was published in Latin in 1536 (at the same time as Henry VIII of England's Dissolution of the Monasteries) and in his native French language in 1541, with the definitive editions appearing in 1559 (Latin) and in 1560 (French). ro 1536, Calvin publică Christianae Religionis Institutio (Institutia religiei creștine): w10 1/9 19. en In 1536, Calvin published Institutes of the Christian Religion, a veritable textbook on Protestant faith. jw2019. ro În 1536, Calvin a publicat lucrarea Christianae Religionis Institutio (Institutia religiei creștine), un adevărat manual de religie protestantă. en Institutes of the Christian Religion: w10 9/1 19; sh 323. jw2019. ro Christianae Religionis Institutio (Institutia religiei creștine): w10 1/9 19. en That is how Protestant Reformer John Calvin defined his concept of predestinatio